

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פר' האזינו - תשובה תשפ"ז

הרב מרדכי אלון שליט"א

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

זמני הדלקת הנרות ויציאת השבת:

ירושלים - 18:06 | 19:16

תל אביב - 18:21 | 19:18

חיפה - 18:12 | 19:18

מגדל (כמנהג יום) - 18:06 | 19:15

באר שבע - 18:23 | 19:18

כוחם של עשרת הימים

וּמִן-הַעַם הַדְּלִים אֲשֶׁר אֵין-לָהֶם מְאֻמָּה הַשָּׂאִיר נְבוֹזֶרֶאֲדָן רַב-
טַבָּחִים בְּאַרְץ יְהוּדָה וַיִּתֵּן לָהֶם כְּרָמִים וַיַּגְבִּים בַּיּוֹם הַהוּא.
(ירמיהו ל"ט, י')

הוא עשה את זה לא מאהבת ישראל אלא מאהבת האימפריה שלו. הוא יודע בתוך תוכו, והיום קל לנו להבין את זה, שבשאתה מחובר לניצוצות הקדושה של היהודים יש לך כוחות. אתה רוצה להשמיד אותם אבל אתה יודע שסוד הכח שלך לא נובע מהרצח והטומאה שלך אלא מכך שאתה שואב מניצוצות הקדושה על עם ישראל ואתה מחזיק אותם אצלך. כך היה אצל אליעזר עבד אברהם שנשלח להוציא את רבקה מבית לבן, את השושנה מבין החוחים, וגם שם ניסו לעכב בעדו, וכך גם כפי שראינו כמה פעמים שאונקלוס בפרשת נח מתרגם את המילה "חמס" כ-"חטופין". החמס משאיר אצלו חטופים כי הוא יודע שמהם הוא שואב את הכח שלו. לכן נבוכדנצר משאיר פה שארית פליטה. זה גם אינטרס מדיני-פוליטי - באותם הימים בבל שנמצאת בצפון רחוקה מארץ ישראל ומצרים שבדרום הארץ לוטשת עיניים אליה. הם לא היו היחידים - גם מלך בני עמון, בעליל שמו, גם הוא רצה לקדם פה כל מיני אינטרסים. ולכן יחד עם החורבן משאיר נבוכדנצר כאן קבוצה של אנשים יהודים, שיהיו תחת חסותו. הוא קורא לירמיהו לקרוא לגדליה ולהפקיד אותו על שארית הפליטה.¹

רצח בין בני דודים

ואכן גדליה בן אחיקם בן שפן הסופר שהיה מזרע בית דוד, בן דוד של מלכי יהודה האחרונים, מתמנה למשול, ומתחילה להיווצר כאן שארית פליטה, מדלת הארץ אשר לא הוגלו מהארץ -

וַיָּשְׁבוּ כָל-הַיְּהוּדִים מִכָּל-הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר נָדְחוּ-שָׁם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ-
יְהוּדָה אֶל-גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה וַיֹּאסְפוּ יָיִן וְקִיץ הָרֵבָה מְאֹד. (שם)
מ', י"ב)

יש שמסבירים שהם היו כ"כ מסכנים שלא יכלו אפילו לצאת מהארץ. ממש כמו אותם אלו שעלו לארץ עם נחמיה - דלת העם, כל מיני כאלה שאפילו קצבת ביטוח לאומי לא הצליחו לקבל. ואז קורה פלא עצום - בזמן קצר מאד אותה שארית הפליטה מייצרת כאן יישוב פורח, ויחד איתם נשארים פה כמה כשדים וזה גורם לבעליס, מלך בני עמון, להבין שלאט לאט

עם תחילתה של השנה, בעיצומם של עשרת ימי התשובה, ניכנס היום אי"ה לענייני התשובה ולקראת יום הכיפורים ואולי גם קצת לפרשת השבוע האזינו. אנחנו נמצאים בין כסה לעשור ונתחיל את הלימוד בדבר שייראה קצת אולי כמו "אתרוג אחרי סוכות" - בצום גדליה ועניינו, אבל כשניכנס לזה לעומק נראה שזה בעצם מהות עשרת ימי תשובה.

מישהו סיפר לי השבוע על אמירה שמישהו אמר השבוע באיזו מדיה, כנראה שלא בחכמה גדולה, כשדיברו איתו על צום גדליה, שהוא מכיר את גדליה רק מהסרט 'צ'רלי וחצי'. מי שמכיר את סרט הבורקס הישן הזה מן הסתם מחייך עכשיו וזוכר את המשפט ההוא מהסרט - 'נגמר הצום, גדליה', אבל יש פה עניין ואי"ה, עוד נחזור לסיפור הזה בהמשך ונלמד ממנו עד כמה עם ישראל גדול וקדוש, עד כמה שזה נשמע מוזר.

הרוע שיונק מניצוצות הקדושה

הסיפור עם גדליה בן אחיקם התרחש בראש השנה, והאמת היא שזה אירוע כל כך חשוב ולא מספיק למדנו עליו - זה אירוע יסוד מכוון לכל מושג התשובה. יש כידוע ארבעה צומות לאורך השנה בענייני החורבן הראשון - בטבת, הצום העשירי, החל המצור על ירושלים והיום הזה, י' טבת, מוזכר בנביא יחזקאל במפורש. המצור הזה נמשך כשנתיים וחצי עד י"ז תמוז, שאז הובקעו החומות. במהלך שלשה שבועות מאז הם שורפים ומחריבים את היישוב היהודי בעיר עד שבט' באב הם שורפים את המקדש ועם ישראל מוגלה לבלל, אחרי שהיו פה מאות שנים מאז נכנסו לארץ שבהן פעל המשכן (450 שנים) והמקדש (410 שנים) מאז עלו ממצרים. אלו שלשת הצומות במתארים ומזכירים לנו את החורבן. בספר מלכים התיאורים על החורבן קצר ומצומצם אבל הנביא ירמיה בספר ירמיהו מקדיש לזה למעלה מארבעה פרקים שלמים.

אלא שמעט מאד זמן לאחר מכן, לפי חז"ל בסדר עולם רבה כחודשיים בסך הכל לאחר מכן (או כשנה לפי אפשרות אחרת) קורה פה דבר שצריך להבין אותו; אותו נבוכדנצר שרוצה לשרוף את ירושלים ולהגלות את ישראל, יש לו עוד אינטרס גדול והוא להשאיר כאן בארץ ישראל חבורה יהודית -

¹ עיי"ש תחילת פרק מ'.

בָּם וַיֹּאמְרוּ אֶל-יִשְׁמָעֵאל אֶל-תַּמְתֵּנוּ כִּי-יֵשׁ-לָנוּ מְטַמְּנִים
בְּשִׁדָּה חֲטִים וְשֹׁעֲרִים וְשִׁמְזָן וְדָבָשׁ וַיַּחְדֵּל וְלֹא הֵמִיתָם בְּתוֹךְ
אֲחֵיהֶם. (שם ט"ז')

בור ענק של חללים, ויש שם סיפור על יוחנן בן קרח שרץ אחרי
ישמעאל לעמון, ולא מסופר מה היה בסוף ימיו של ישמעאל,
רק שהוא חזר למלך בני עמון -

וַיִּשְׁמָעֵאל בֶּן-נַתָּנִיה נִמְלֵט בְּשִׁמְנָה אֲנָשִׁים מִפָּנֵי יוֹחָנָן וַיֵּלֶךְ
אֶל-בְּנֵי עַמּוֹן. (שם ט"ו')

עד כאן הסיפור הנוראי הזה.

אנחנו הרגנו את עצמנו

מי שעוצר פה - כבר משתנים לו החיים, אבל אנחנו עוד לא
התחלנו. אנחנו רק בהקדמה לסרט. צריך להבין שבאשר
ישמעאל שובה את גדליה, הוא שובה בעצם את כל שארית
העם אשר במצפה -

וַיֵּשֶׁב יִשְׁמָעֵאל אֶת-כָּל-שְׂאֵרֵית הָעָם אֲשֶׁר בַּמִּצְפָּה אֶת-בָּנוֹת
הַמֶּלֶךְ וְאֶת-כָּל-הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בַּמִּצְפָּה אֲשֶׁר הִפְקִיד נְבוּזַרְאֲדָן
רַב-טַבָּחִים אֶת-גְּדַלְיָהוּ בֶן-אֲחִיקָם וַיִּשְׁבֵּם יִשְׁמָעֵאל בֶּן-נַתָּנִיה
וַיֵּלֶךְ לַעֲבֹד אֶל-בְּנֵי עַמּוֹן. (שם י')

נבזרדן עוד כאן, המלחמה בדרך. עד כאן שלב א'. מי שתופס
את הנקודה הזו מבין שלא בט' באב חרב הבית סופית אלא אז,
עם הרצחו של גדליה, כי אחרי ט' באב עוד היתה פה שארית
פליטה שאילו היינו יכולים - היינו יכולים להתחיל ממנה את
הגאולה.

רבי סעדיה גאון בסליחה שהוא כתב לצום גדליה הנאמרת ע"י
כל הנוסחים כותב -

אֲבֵלָה נִפְשֵׁי וְחַשְׁדַּת תְּאֵרִי / בֵּית תְּפֹאֲרֵתִי כְּנִשְׁף בּוֹ הָאֵרִי /
גַּם פְּלִיטָתִי אֲשֶׁר עָזְבוּ וּשְׁאֵרִי / דַּעְכוּ כְּהִיּוֹם בְּשִׁלְשָׁה
בְּתִשְׁרִי. (פיוט סליחות לצום גדליה)

הוא מתאר את חורבן המקדש שהתרחש בעצם בג' בתשרי.

טִרְפוּ דָלֶת עִם הָאָרֶץ / יֵתֵר הַגָּזֶם אֲכַל הָאָרֶץ בְּמֶרְץ /
כּוֹרֵמִים וַיּוֹגְבִים פָּקֶדֶת מֶרְגִּיז הָאָרֶץ / לִהְיוֹת וְלֹא הָיָה בָם
גֹּדֶר גָּדֵר וְעוֹמֵד בְּפֶרֶץ. (שם)

'יתר הגזם' זה משל לכל מי שנשארו מכל השבויים והפליטים
היהודים שבאו ואכלו אותם. ואז הוא ממשיך ובוכה -

שִׁדְדָנוּ מְדוּרָה לְדוֹר וּמִקֵּץ לְקֵץ / שָׂרֵשׁ צָפַע מְעוֹפָף אוֹתָנוּ
עוֹקֵץ / תִּקְרֵף לְמִשְׁפָּטָנוּ הָעֵר וְהִקֵּץ / תִּכְפֹּר לְעוֹנוֹתֵינוּ וְתֹאמַר
קָץ. (שם)

מי שלא רואה את רצח גדליה כסיום החורבן, מי שלא תופס
את זה, לא הבין כלום.

והנקודה הזו כוללת בתוכה את ההבנה שאנחנו עצמנו הרגנו
אותנו. ברור שפוליטית יש למלך בני עמון לשלוח את ישמעאל,
אבל מה היה בין ישמעאל לבין גדליה - את זה אנחנו לא יודעים.
לא כתוב על מה הם רבו, והאמת שגם בבית שני בקמצא ובר
קמצא לא כתוב על מה הם רבו. וגם היום לא בדיוק זוכרים על
מה אנחנו רבים...

מתוך כל המציאות הנוראית הזו, אחרי החורבן, היהודים
עתידיים לחזור לפה, והוא חושש מהחזרה שלהם. הקבוצה הזו
הולכת וגדלה - זה לא הרבה זמן, זה כמו יהודים שהגיעו לגוש
קטיף והפריחו שם את הכל תוך זמן קצר.

באחד הימים, מגיע מעמון ישמעאל בן נתניה שהיה בן דוד של
גדליה, גם הוא מזרע בית דוד, לבקר - חברים, צ'אפחות וכו'.
אצל גדליה היה שם איש מרכזי בשם יוחנן בן קרח שכל
החיילים היו סרים למרותו והיה ראש המודיעין, והוא בא
להזהיר את גדליה שישמעאל נשלח בעצם ע"י בעליס מלך בני
עמון והוא בא כדי לרצוח אותו. את כל זה לא סיפרו לנו בגן, כי
אולי באמת יותר נעים להישאר בתודעה שנבוכדנצר חיסל
אותנו ולא אנחנו חיסלנו את עצמנו... גדליה שהיה צדיק מאיים
על יוחנן הוא לא מוכן לשמוע את הדברים -

וַיֹּאמֶר גְּדַלְיָהוּ בֶן-אֲחִיקָם אֶל-יוֹחָנָן בֶּן-קֶרַח אֶל-תַּעֲשֵׂה אֶת-
הַדָּבָר הַזֶּה כִּי-שָׁקֵר אַתָּה דֹּבֵר אֶל-יִשְׁמָעֵאל. (שם ט"ז')

ואז בראש השנה מתרחש המאורע הבא -

וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן-נַתָּנִיה בֶּן-אֱלִישָׁמַע
מִזֶּרַע הַמֶּלֶכָה וְרַבִּי הַמֶּלֶךְ וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ אֶל-גְּדַלְיָהוּ
בֶן-אֲחִיקָם הַמִּצְפָּה וַיֹּאכְלוּ שָׁם לֶחֶם יַחְדָּו בַּמִּצְפָּה. וַיִּקְם
יִשְׁמָעֵאל בֶּן-נַתָּנִיה וַעֲשָׂרַת הָאֲנָשִׁים וְאֲשֶׁר-הָיוּ אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת-
גְּדַלְיָהוּ בֶן-אֲחִיקָם בֶּן-שָׁפָן בַּחֲרֹב וַיָּמָת אִתּוֹ אֲשֶׁר-הִפְקִיד
מֶלֶךְ-בָּבֶל בָּאָרֶץ. וְאֶת-כָּל-הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר-הָיוּ אִתּוֹ אֶת-גְּדַלְיָהוּ
בַּמִּצְפָּה וְאֶת-הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר נִמְצְאוּ שָׁם אֶת אֲנָשֵׁי הַמֶּלֶכָה
הַכָּה יִשְׁמָעֵאל. (שם מ"א, א'-ג')

רש"י אומר שזה היה בסעודת ראש השנה, ב-א' תשרי.²
ישמעאל מגיע עם עוד חברים ובהתחלה הם היו נחמדים
והתחילה הסעודה ואז באמצע הסעודה הוא קם ורוצח את כל
מי שהיה שם בארוחה - את גדליה, את הכשדים ואת כל אנשי
המלחמה שהיו שם, והכל נשמר בסוד עד למחרת.

רצח אנשי השומרון

ביום השני, כשכל גופות הנרצחים עדיין שוכבים שם בפנים,
מגיעים אנשים לשם משכם, משילה ומשומרון, שמונים איש -
וַיְהִי בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לַהֲמִית אֶת-גְּדַלְיָהוּ וְאִישׁ לֹא יָדַע. וַיָּבֹאוּ
אֲנָשִׁים מִשְׁכֶּם מִשִּׁלּוֹ וּמִשְׁמֶרֶץ שְׁמָנִים אִישׁ מִגְלָחֵי זָקֵן וַיִּקְרְעוּ
בְּגָדִים וַתִּתְגַּדְּדוּ וַתִּנָּח וּלְכוּנָה בְּיָדָם לְהָבִיא בֵּית ה'. (שם
ד'-ה')

הם ככל הנראה באים לבכות על החורבן, זה כל כך טרי.
החורבן היה לפני פחות מחודשיים. אולי הם היו בדרך לעליה
לרגל לסוכות. אין אינטרנט ואין וואטסאפ - ואולי הם שומעים
על החורבן רק כשהם מתקרבים לירושלים. ישמעאל בן נתניה
יוצא אליהם עושה את עצמו בוכה, שקרן ורמאי, רס"ג מכנה
אותו בפיוט הסליחות שלו "שורש צפע", מזמין אותם לבית
גדליה ושם הוא שוחט אותם ומשאיר רק עשרה מהם ששיכנעו
אותו בממון שלא יהרג אותם -

וַיְהִי כְּבֹאֵם אֶל-תּוֹךְ הָעֵיר וַיִּשְׁחָטֵם יִשְׁמָעֵאל בֶּן-נַתָּנִיה אֶל-
תּוֹךְ הַבּוֹר הַזֶּה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-אִתּוֹ. וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נִמְצְאוּ-

² ולכן כתוב "ויהי בחודש השביעי - הכוונה לראש החודש.

אמונה עצומה בה'

אבל כל זה הקדמה. זוכרים שאמרנו שצום גדליה הוא המהות של כל עשרת ימי תשובה? הנה אנחנו מגיעים לזה. ירמיהו ממשיך לאתר שם מה מתרחש אחרי שישמעאל בן נתניהו נמלט למלך בני עמון -

וַיִּקְרָא יוֹחָנָן בֶּן-קָרַח וְכָל-שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר-אִתּוֹ אֶת-כָּל-שְׂאֵרֵי הָעָם אֲשֶׁר הָשִׁיב מֵאֵת יִשְׁמָעֵאל בֶּן-נְתַנְיָה מִן-הַמִּצָּפָה אַחֵר הַכָּה אֶת-גְּדַלְיָה בֶן-אֲחִיקָם גְּבַרִים אֲנָשֵׁי מַלְחָמָה וְנָשִׁים וְטָף וְסֹרְסִים אֲשֶׁר הָשִׁיב מִגְּבָעוֹן. וַיֵּלְכוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּגֵרֹת (כְּמוֹתָם) כְּמֹתָם אֲשֶׁר-אָצַל בֵּית לָחֶם לְלֶכֶת לָבוֹא מִצָּרִים.

(ירמיהו שם ט"ו-י"ז)

אלו השורדים, השארית, נחשוב מה הם עברו - את המצור על הירושלים, את חורבן בית ראשון, והיתה להם תקווה, ומיד נראה שהתקווה היתה של כולנו, שמהמקום הנמוך הזה ייצמח לנו. ואת התקווה הזו גודעים.

על כל פנים יוחנן בן קרח לוקח את כולם, אולי לאיזה ריטריט לטפל בפוסט טראומה של כל מי שהיו שם אחרי הרצח הנורא. שם המקום הוא - גרות כמהם. נשים לב שהקרי הוא 'כמהם', שם של אדם, אבל הכתיב הוא 'כמוהם' - נזכיר רק במילה שדוד המלך בבורחו מצא את ברזילי הגלעדי שהציל אותו ודוד לא הספיק לגמול לו טובה על כך ובסוף ימיו הוא מצווה את שלמה שיגמול לו טובה. חז"ל אומרים שכמהם היה בנו של ברזילי ודוד נתן לו את המקום הזה שנקרא גרות. מטרת הגעתם לגרות כמהם היא כדי ללכת משם למצרים. כלומר הם האומללים מגיעים לשם כדי להמשיך משם למצרים. זה קצת מזכיר לי את יצחק אבינו שהגיע לבאר שבע כדי ללכת למצרים ואז הגיע אליו הקב"ה בלילה ואמר לו להישאר בארץ. למה כאן הם רוצים לרדת למצרים? -

מִפְּנֵי הַכְּשָׁדִים כִּי יֵרָאוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי-הִכָּה יִשְׁמָעֵאל בֶּן-נְתַנְיָה אֶת-גְּדַלְיָהוּ בֶן-אֲחִיקָם אֲשֶׁר-הִפְקִיד מֶלֶךְ-בָּבֶל בְּאַרְצָה. (שם י"ח)

הם מפחדים מהבבלים, הכשדים, במיוחד עכשיו אחרי שיוודע שישמעאל היכה את גדליה שהופקד ע"י נבוכדנצר. אז הם ניגשים לירמיהו להתייעץ איתו -

וַיֵּגְשׁוּ כָל-שָׂרֵי הַחֲיָלִים וַיּוֹחָנָן בֶּן-קָרַח וַיִּזְנִיָּה בֶן-הוֹשַׁעְיָה וְכָל-הָעָם מִקֵּטָן וְעַד-גָּדוֹל. וַיֹּאמְרוּ אֶל-יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא תִפְלֵ-נָא תַחַתְנָנֵנוּ לְפָנֶיךָ וְהַתְּפַלֵּל בְּעֲדָנוּ אֶל-ה' אֱלֹהֶיךָ בְּעַד כָּל-הַשְּׂאֵרִית הַזֹּאת כִּי-נִשְׁאַרְנוּ מֵעַט מִהֶרְבֶּה כְּאֲשֶׁר עֵינֶיךָ רָאוּ אֶתְנוּ. וַיַּגֵּד-לָנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר גָּלַה בְּךָ וְאֶת-הַדָּבָר אֲשֶׁר נִצְעָשָׂה (שם מ"ב א'-ב')

לפי הפרשנים אנחנו נמצאים כעת בג' או מקסימום בד' בתשרי. איזה צדיקים - הם מתייעצים עם ירמיהו, אחרי כל מה שהם עברו. הם רוצים לשמוע מה ה' אומר לפני שהם יורדים סופית. כולנו זוכרים מה עבר ירמיהו בירושלים והם אומרים לו 'אתה נביא האמת ואנחנו רוצים לעשות מה שה' אומר'.

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא שְׁמַעְתִּי הִנְנִי מִתְּפַלֵּל אֶל-ה' אֱלֹהֵיכֶם כְּדַבְרֵיכֶם וְהָיָה כָל-הַדָּבָר אֲשֶׁר-יַעֲנֶה ה' אֶתְכֶם אֲנִיד לָכֶם לֹא-אֶמְנָע מִכֶּם דְּבַר.

אנחנו בעשרת ימי תשובה, זוכרים?

וְהָיָה אֲמָרוֹ אֶל-יִרְמְיָהוּ יְהִי ה' בְּנוֹ לַעַד אֶמֶת וְנֶאֱמַן אִם-לֹא כָּל-הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁלַח ה' אֱלֹהֶיךָ אֵלֵינוּ כֵּן נַעֲשֶׂה. אִם-טוֹב וְאִם-רָע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר (אנו) אֲנַחְנוּ שְׁלָחִים אֶתְךָ אֵלָיו נִשְׁמָע לְמַעַן אֲשֶׁר יֵיטֵב-לָנוּ כִּי נִשְׁמָע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ

איזו מדרגה! יהודים שהגיעו הכי נמוך שיש, אחרי השחיטה של ישמעאל בן נתניה, אחרי הריגה של נבוכדנצר וירושלים השרופה. נתאר לעצמנו מה עברו אותם אנשים מסכנים, אנחנו חודשיים אחרי החורבן של תשעה באב ושלשה ימים אחרי ראש השנה, ואיזו אמונה עצומה יש להם.

הבטחה על הגאולה

וַיְהִי מִקֵּץ עֶשְׂרֵת יָמִים וַיְהִי דְבַר-ה' אֶל-יִרְמְיָהוּ.

למה צריך להזכיר שזה היה אחרי עשרה ימים? ולמה בכלל הקב"ה המתין עשרה ימים לתת לירמיהו תשובה?

וַיִּקְרָא אֶל-יוֹחָנָן בֶּן-קָרַח וְאֶל כָּל-שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וְלִכָּל-הָעָם לְמִקֵּטָן וְעַד-גָּדוֹל. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה-אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם אֵתִי אֵלָיו לְהַפִּיל תַּחַתְנָכֶם לְפָנָיו. אִם-שׁוֹב תֵּשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ הַזֹּאת וּבְנִיתִי אֶתְכֶם וְלֹא אֶהְרַס וְנִטְעַתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ כִּי נַחֲמַתִּי אֶל-הָרָעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם.

שמענו מה הוא אומר להם? חודשיים אחרי החורבן הקב"ה מבטיח שהוא לא יעזוב אותם. 'אתם תהיו הנקודה שממנה תתחיל הגאולה מחדש, אתם הפליטים'. והם תמהים - 'מה? לא לרדת למצרים? אבל ההגיון אומר שהכשדים יבואו לשחוט אותנו?'. וירמיהו ממשיך -

אֶל-תִּירְאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל אֲשֶׁר-אֶתֶם יֹרְאִים מִפְּנֵי אֶל-תִּירְאוּ מִמֶּנּוּ נָא-ה' כִּי-אֶתְכֶם אֲנִי לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּלְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. וְאֶתֶן לָכֶם רַחֲמִים וְרַחֵם אֶתְכֶם וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל-אֲדֹמְתְכֶם. וְאִם-אֲמַרְתֶּם אֲתֶם לֹא נִשְׁב בְּאַרְצְךָ הַזֹּאת לְבִלְתִּי שְׁמָע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵיכֶם. לֵאמֹר לֹא כִי אֶרֶץ מִצְרַיִם נְבִיא אֲשֶׁר לֹא-נִרְאָה מִלְחָמָה וְקוֹל שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמָע וְלֶחֶם לֹא-נִרְעַב וְשֶׁם נִשְׁב. וְעַתָּה לָכֵן שְׁמָעוּ דְּבַר-ה' שְׂאֵרִית יְהוּדָה כֹּה-אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם-אֶתֶם שׁוֹם תִּשְׁמָעוּ פְּנִיכֶם לָבֹא מִצְרַיִם וּבְאֶתֶם לְגֹר שֶׁם. וְהָיְתָה הָעִיר אֲשֶׁר אֶתֶם יֹרְאִים מִמֶּנָּה שֶׁם תִּשְׁגִּי אֶתְכֶם בְּאַרְצְךָ מִצְרַיִם וְהָרַעַב אֲשֶׁר-אֶתֶם וְדֹאגִים מִמֶּנּוּ שֶׁם יִדְבַק אַחֲרֵיכֶם מִצְרַיִם וְשֶׁם תָּמֹתוּ.

'אתם חושבים להגיע לנו יורק? למצרים ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות של זהרן מאמדני ימ"ש? - שם תשיג אתכם החרב ושם תמותו!' הם חושבים שהוא חולה נפש, הזוי. הרי מצרים פורחת, ומאידך יש סכנה ממשיה פה ממלך בני עמון. אפשר להגיע למצרים ולעשות שם 'מכה', לעבוד בעגלות ואחרי זה לחזור עם המון כסף.

פתאום ירמיהו הופך את שארית הפליטה המסכנים האלה למי יכולים להיות היסוד של כל הגאולה הגדולה, חודשיים אחרי החורבן, להקים מחדש מדינה. לא בית שני ולא גלות - אתם מתחילים את כל הנחמה. לא רומא ולא אדום ולא אלפיים שנה. מישהו מאיתנו פעם למד את זה? שמע את על זה? - אבל אם לא תעשו כן חלילה -

כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר נָתַן אִפִּי וְחִמַּתִּי עַל-יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם כֵּן תִּתֵּן חִמַּתִּי עֲלֵיכֶם בְּבֹאְכֶם מִצָּרִים

ואני אחשוב שגדליה בן אחיקם מת בחודש ה' ביום השני ממנו כי ביום הראשון היה יום תרועה וביום השני נהרג, ובא יוחנן באותם עשרת ימי תשובה להלחם עם ישמעאל והציל את השביה מידו, ומיד דיברו אל ירמיהו שיתפלל אל ה' מה יעשו כי היו יראים מאד מהכשדיים שיהרגום כולם בעבור הריגת גדליהו והכשדים שהיו אתו בחשבם שהיו כל השרים והעם במרד עם ישמעאל, והתפלל ירמיהו באותם עשרת ימי תשובה שבין ר"ה ל"ה עליהם ונתרצה השם לו ביום הצום, ולכן אמר מקץ עשרת ימים רוצה לומר בסוף עשרת ימי תשובה שהסוף הוא ביום הכפורים, אז בא דבר ה' אל ירמיהו לא שיאמר שנתאחרה תשובתו עשרה ימים אלא שניתנה לו בסוף עשרת הימים הנזכרים והנעשים בשנה ההיא (אברבנאל, שם מ"ב ז')

האם הוא אמר להם את הדברים באותו יום, ביום הכיפורים? אולי כשהוא אמר להם 'אני לא אתן לכן תשובה מיידית אלא חכו', הוא בעצם אמר להם 'חבר'ה, עברנו את ראש השנה הכי קשה בעולם. אנחנו רצחנו את עצמנו בעיצומו של יום במצפה' - הרי האנשים האלה היו עצמם בסעודה במצפה. הם שרידי הנשחטים - 'עכשיו תתפללו, תתבוננו ותחליטו שאתם באמת מתכוונים למה שאתם אומרים. בר"ה המלכנו את הקב"ה עלינו ועכשיו יש לכם עשרה ימים להתבונן ולהתפלל ולבקש שזה יהיה באמת. גם אם מצרים קורצת יותר וההגיון הפוליטי שלכם אומר משהו - האם "אין עוד מלבדו" או יש? אין חצי קפה-חצי תה', כך אומר להן ירמיהו. כשאתה לא רוצה להקשיב לקב"ה אתה אומר שירמיהו מוטה פוליטית, ובכך אתה פוטר את כל הבעיות שלך. עם השכל המעוות שלי שלא מוכן לקב"ה למלוך. איך אומר הפסוק? "לא יִהְיֶה בָּךְ אֵל זָר וְלֹא תִשָּׁתַחֲוֶה לָאֵל נָכָר" (תהלים פ"א, י') - כשבך יש אל זר הפחד מובן, אבל הייתם שם ושם בבית לחם באתם לשאול את השאלה.

ותחזיקו טוב. "גרות כמהם" קרי, "גרות כמוהם" כתיב. ראינו שזה היה המקום לפני ירידתם למצרים ממנו, ולפני שהם יורדים למצרים הקב"ה נגלה אלינו דרך ירמיהו. אל יצחק הוא נגלה ישירות בנבואה אבל אנחנו לא במדרגה כזו גבוהה. אבל בכל זאת באתם לשאול את ירמיהו ולא התחדש שום נתון כעת למעט חוסר היכולת שלכם לקבל את דבר ה'.

המילה כמהם לפי הקרי מזכירה כמיהה. "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי". ואילו המילה "כמוהם" היא כמו הם, כלומר כמו ההם של כולם, כל אותם אנשים שזרקו את ירמיהו לחצר המטרה והטיחו בו שיש לו אינטרסים, 'לך ולחבר שלך ברוך בן נריה, הרבי שלך'. הם נמצאים במקום שנקרא 'גרות' - ומשמעו שאני פה גר, אני זמני. הם נמצאים ב-"גרות כמהם אשר אצל בית לחם", וירמיהו אשר מן הענתות אומר לאנשים ההם, בבית לחם, עירו של דוד וישי בית הלחמי - 'מכאן יכולה לצמוח גאולה. נכון שיש עכשיו רעב, אבל כבר היה פעם רעב בבית לחם, זוכרים? אצל אלימלך ונעמי ובניהם, והיו גם אז כאלו שירדו לשדות מואב, אנשים חשובים. ואילו אנו כעת - כולנו מהסבתא ההיא שחזרה הנה, סבתו של דוד המלך. והנה עכשיו, במקום הזה שנתן דוד לבנו של בריזלי הגלעדי אתם צריכים להחליט אם אתם 'כמו הם' או שאתם 'כמהם'.

והייתם לאלה ולשמה ולקללה ולחרפה ולא-תראו עוד את-המקום הזה. דבר יהוה עליכם שארית יהודה אל-תבאו מצרים ידע תדעו כי-העידתי בכם היום. כי (התעתים) התעתים בנפשותיכם כי-אתם שלחתם אתי אל-ה' אלהיכם לאמר התפלל בעדנו אל-ה' אלהינו וככל אשר יאמר ה' אלהינו כן הגד-לנו ועשינו. ואגד לכם היום ולא שמעתם בקול ה' אלהיכם ולכל אשר-שלחתי אליכם. ועתה ידע תדעו כי בחרב ברעב ובדבר תמותו במקום אשר חפצתם לבוא לגור שם. (שם י"ח-כ"ב)

להעליל רוע על הצדיק

ומה היתה התשובה שלהם? הם הרי הבטיחו לעשות את מה שה' אומר וה' אמר להם דרך ירמיהו להישאר פה. וזה לא שיש להם הצעה קונקרטית לעבוד בעגלות בחמשת אלפים דולר לשבוע במצרים. הם רק נוסעים לשם לנסות את מזלם. אולי שם יקבלו אותם.

וַיְהִי כְּכֹלֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֶל-כָּל-הָעָם אֶת-כָּל-דְּבָרֵי ה' אֲלֵהֶם אֲשֶׁר שָׁלַח ה' אֲלֵהֶם אֵלֵיהֶם אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה בֶן-הוֹשִׁעַיָּה וַיּוֹחֲנָן בֶּן-קִרְיָח וְכָל-הָאֲנָשִׁים הַהֵם אֹמְרִים אֶל-יִרְמְיָהוּ שֹׁקֵר אַתָּה מְדַבֵּר לֹא שְׁלַחָה ה' אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֹא-תָבֹאוּ מִצְרַיִם לְגוֹר שָׁם. כִּי בְרוּךְ בֶּן-נְרִיָּה מִסִּית אֶתְךָ בָּנוּ לַמַּעַן תֵּת אֶתְנוּ בֵּי-הַכַּשְׂדִּים לְהָמִית אֹתָנוּ וְלְהַגְלוֹת אֶתְנוּ בָּבֶל. (שם מ"ב א'-ג')

תראו איך יהודים יכולים להתהפך ברגע, זה מדהים! 'הכל אינטרסים פוליטיים, יש לכם אינטרסים איזורים, אתה רוצה לשמור על השלטון שלך'. אגב, זה הטקטיקה הכי בטוחה - להפוך את הצדיק לרשע, להעליל עליו עלילות וסיפורים, ואז אתה פטור מהכל...

וְלֹא-שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן-קִרְיָח וְכָל-שָׂרֵי הַחֲיָלִים וְכָל-הָעָם בְּקוֹל ה' לִשְׁבֹּת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה. וַיִּקָּח יוֹחָנָן בֶּן-קִרְיָח וְכָל-שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֶת כָּל-שְׂאִרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר-שָׁבוּ מִכָּל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר נָדְחוּ-שָׁם לְגוֹר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה. אֶת-הַגִּבֹּרִים וְאֶת-הַנְּשִׁים וְאֶת-הַטָּף וְאֶת-בָּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֶת כָּל-הַנָּפֶשׁ אֲשֶׁר הִנִּיחַ נְבוּזַרְאֲדָן רֶב-טַבָּחִים אֶת-גְּדַלְיָהוּ בֶן-אֲחִיקָם בֶּן-שָׁפָן וְאֶת יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא וְאֶת-בְּרוּךְ בֶּן-נְרִיָּהוּ. וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וַיָּבֹאוּ עַד-תַּחְפִּנְחָס. (שם ד'-ז')

הם לוקחים את כולם, גם את מי שלא רצה ללכת - אפילו את ירמיהו ואת ברוך בן נריה הם חטפו ולקחו איתם בזיזנה! עוד עוד מעט נדבר גם על מה שקרה להם במצרים.

גרות כמהם

בתחילה הם ביקשו לירמיהו שיתפלל ויתן להם תשובה. האברבנאל שואל את השאלה שאנחנו שאלנו - למה צריך לציין שזה היה אחרי עשרה ימים, והוא עונה שזה לא היה אחרי עשרה ימים מתפילתו של ירמיהו, אלא שהרצח היה בראש השנה, ב-ב' היתה השחיטה של אלו שבאו מהשומרון, ב-ג' המלחמה, ב-ד' הם באו לירמיהו וירמיהו התפלל עליהם באותם הימים שבין ר"ה ליוה"כ, ו-"ויהי מקץ עשרת הימים" אלו הם עשרת ימי תשובה -

הם התחילו לעבוד עבודה זרה במצרים הרבה יותר מהר ממה שאנחנו מסוגלים לדמיין!

לְכֹן כֹּה-אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שֹׁם פָּנַי בָּכֶם לְרַעַה וְלִהְיוֹתִי אֶת-כָּל-יְהוּדָה. וְלִקְחָתִי אֶת-שְׂאֵרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר-שָׁמוּ פְּנֵיהֶם לְבֹא אֶרֶץ-מִצְרַיִם לְגֹר שָׁם וְתָמוּ כָּל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם יָפְלוּ בַחֲרֹב בְּרָעַב יָתָמוּ מִקֶּטֶן וְעַד-גָּדוֹל בַּחֲרֹב וּבְרָעַב יָמָתוּ וְהָיָה לְאֵלֶּה לְשִׁמָּה וְלִקְלָלָה וּלְחִרְפָּה. וּפְקַדְתִּי עַל הַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כְּאֲשֶׁר פָּקַדְתִּי עַל-יְרוּשָׁלַם בַּחֲרֹב בְּרָעַב וּבְדָבָר. וְלֹא יִהְיֶה פְּלִיט וְשָׂרִיד לְשְׂאֵרֵי יְהוּדָה הַבָּאִים לְגֹר-שָׁם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלָשׁוּב. אֶרֶץ יְהוּדָה אֲשֶׁר-הָמָּה מְנַשְׂאִים אֶת-נַפְשָׁם לָשׁוּב לְשִׁבְתָּ שָׁם כִּי לֹא-יָשׁוּבוּ כִּי אִם-פְּלִטִים. (שם י"א-י"ד)

'אף אחד לא יחזור משם. כולם יאבדו'. ואיך העם מקבלים את הדברים החריפים האלה? בואו נראה מה אומרים אותם יהודים שרק לפני כמה ימים, בעשרת ימי תשובה, אמרו 'כל מה שה' אומר אנחנו נעשה ונשמע' -

וַיַּעֲנוּ אֶת-יְרֵמְיָהוּ כָּל-הָאֲנָשִׁים הַיְדֻעִים כִּי-מִקְטָרוֹת נְשִׁיָּהֶם לְאֵלֹהִים אֲחֵרִים וְכָל-הַנָּשִׁים הַעֲמֻדוֹת קָהָל גָּדוֹל וְכָל-הָעָם הַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּפִתְרוֹס לֵאמֹר. הַדָּבָר אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ אֵלֵינוּ בְּשֵׁם ה' אֵינְנוּ שֹׁמְעִים אֵלֶיךָ. כִּי עָשָׂה נַעֲשֶׂה אֶת-כָּל-הַדָּבָר אֲשֶׁר-יֵצֵא מִפִּינוּ לְקַטֹּר לְמַלְכַת הַשָּׁמַיִם וְהַסִּידָה-לָּהּ נִסְכִּים כְּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ אֲנַחְנוּ וְאֲבֹתֵינוּ מִלְּכֵינוּ וְשָׂרֵינוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם וּנְשַׁבֵּעַ לָחֶם וְנִהְיָה טוֹבִים וְרָעָה לֹא רָאִינוּ. וּמִן-אִזְ חָדְלָנוּ לְקַטֹּר לְמַלְכַת הַשָּׁמַיִם וְהַסִּידָה-לָּהּ נִסְכִּים חֲסֹרְנוּ כָּל וּבַחֲרֹב וּבְרָעַב תָּמוּנוּ. וְכִי-אֲנַחְנוּ מִקְטָרִים לְמַלְכַת הַשָּׁמַיִם וְלַהֲסֹף לָהּ נִסְכִּים הַמְּבַלְעָדִי אֲנָשִׁינוּ עָשִׂינוּ לָהּ כּוֹנִיִם לְהַעֲצֶבָה וְהַסִּידָה לָהּ נִסְכִּים. (שם ט"ו-י"ט)

אנחנו נמשיך לעבוד עבודה זרה בערי יהודה ובחוצות ירושלים! איך הם התהפכו ככה?

ונשבע לחם ונהיה טובים

הספרדים בינינו מן הסתם מכירים את הביטוי "ונשבע לחם ונהיה טובים". זה מופיע בתפילה על הפרנסה שנאמרת לביל ראש השנה ולביל יום הכיפורים אחרי ערבית, זו שעולה הרבה כסף לקנות את פתיחת ההיכל עבורה. תמיד חשבתי שזה מילים יפות של איזו סבתא מרוקאית טובה - "וְיִהְיֶה בֵּיתֵנוּ מְלֵא בִרְכָּת ה', וְנִשְׁבַּע לָחֶם וְנִהְיָה טוֹבִים", ופתאום ראיתי שזה מפה. היהודים במצרים אומרים לירמיהו - 'מה אתה מדבר? אנחנו בזכות העבודה הזרה קיבלנו הכל. אוכל בשפע וכו'.' והנה הם מצדיקים את כל העבודה זרה שהיתה בירושלים לפני החורבן. 'היה לנו טוב פעם בזכות העבודה זרה ורק בגלל אנשים כמוך נהיה לנו רעב!'.

אגב, אני חשבתי על הביטוי הזה שבתפילה לביל ראש השנה ש-'ונשבע לחם ונהיה טובים' שאולי זה לא רק בקשה שגם נהיה שבעים וגם נהיה טובים, וודאי שזה הפשט, אלא לפעמים כאשר אדם שבע לחם, טבעו של האדם - כמו שמופיע בפרשת השבוע - לבעוט - "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט שְׂמִנְתָּ עֲבִיבָתְךָ שִׁשִּׁית וַיִּטֹּשׁ אֶל-לֹוֹף עֲשָׂהוּ." (דברים ל"ב, ט"ו), ואנחנו מתפללים 'רבש"ע, תן לנו לשבוע לחם ולהמשיך להיות טובים גם אחרי השביעה. לא לדבר כמו שדיברו אבותינו פה שהגיעו למצרים'. הם אמרו

זה מה שקורה לי בעשרת ימי תשובה. וכל זה מתרחש בצום גדליה ובעשרת ימי תשובה שנמשכים ממנו, והשיא הוא ביום הכיפורים. עשרת הימים באים לקיצם לא אחרי עשרה ימים אלא ביום הכיפורים כשה' מתגלה לירמיהו ואומר לו את הדברים הללו. ומה קורה ביום הכיפורים, זוכרים? - זה היום שבו כולם יוצאים לחירות, כל העבדים אחרי חמישים שנה של עבדות, תוקעים בויבל וכולם יוצאים מבית האסורים. זה היום שבו גומרים להמליך את הקב"ה, יום הכיפורים!

עקשנותם של היורדים למצרים

והנה אנחנו מגיעים להמשך הסיפור - הם יורדים למצרים ומגיעים לתחפנס, שהיתה העיר המרכזית על גבול הדלתא, שם היה ארמון. ושם אומר הקב"ה לירמיהו ומצווהו -

וַיְהִי דְבַר-ה' אֶל-יְרֵמְיָהוּ בְּתַחֲפִנֶּס לֵאמֹר. קַח בְּיָדְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וּטְמֵנָתָם בְּמִלֹּט בְּמִלְכֹן אֲשֶׁר בִּפְתַח בֵּית-פְּרָעָה בְּתַחֲפִנֶּס לְעֵינֵי אֲנָשִׁים יְהוּדִים. וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה-אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שֹׁלַח וְלִקְחָתִי אֶת-נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל עַבְדִּי וְשִׁמְתִי כִסְאוֹ מִמַּעַל לְאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר טָמְנִיתִי וְנָטָה אֶת-(שפרורו) שְׁפָרִירוֹ עֲלֵיהֶם. (ובאה) וְבָא וְהָכָה אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר לְמוֹת וְאֲשֶׁר לְשִׁבִּי לְשִׁבִּי וְאֲשֶׁר לְחֹרֵב לְחֹרֵב. וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּבֵתִי אֱלֹהֵי מִצְרַיִם וְשִׁרְפָם וְשָׂבָם וְעָטָה אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּאֲשֶׁר-יַעֲטָה הָרָעָה אֶת-בְּגָדוֹ וַיֵּצֵא מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם. וְשִׁבַּר אֶת-מִצְבֹּת בֵּית שִׁמְשׁ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶת-בֵּתִי אֱלֹהֵי-מִצְרַיִם יִשְׂרָף בָּאֵשׁ. (שם מ"ג, ח'-י"ג)

זו נבואת ירמיהו בבואו אל מצרים. אולי זה היה בסוכות. הוא מתנבא שבבל תכבוש את מצרים ובדרך היא תחסל גם את עמון. אולי גם את ישמעאל ואת החבר'ה שלו. ומה יהיה עם היורדים היהודים? -

הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל-יְרֵמְיָהוּ אֶל-כָּל-הַיְהוּדִים הַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַיּוֹשְׁבִים בְּמִגְדֹל וּבְתַחֲפִנֶּס וּבְנָף וּבְאֶרֶץ פִּתְרוֹס לֵאמֹר. כֹּה-אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם אֶת כָּל-הָרָעָה אֲשֶׁר הִבֵּאתִי עַל-יְרוּשָׁלַם וְעַל כָּל-עָרֵי יְהוּדָה וְהָנָם חֲרָבָה הַיּוֹם הַזֶּה וְאִין בָּהֶם יוֹשֵׁב. מִפְּנֵי רַעַתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְעִסְנִי לָלֶכֶת לְקַטֹּר לְאֵלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּם הִמָּה אַתֶּם וְאֲבֹתֵיכֶם. וְאִשְׁלַח אֵלֵיכֶם אֶת-עַבְדִּי הַנְּבִיאִים הַשֹּׁפְרִים וְשִׁלַּח לֵאמֹר אֵל-נָא תַעֲשׂוּ אֶת דְּבַר-הַתַּעֲבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׁנֵאתִי. וְלֹא שִׁמְעוּ וְלֹא-הָטוּ אֶת-אָזְנָם לְשׁוֹב מִרַעַתָם לְבַלְתִּי קַטֹּר לְאֵלֹהִים אֲחֵרִים. וְתַתִּיף חֲמָתִי וְאִפִּי וְתִבְעַר בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם וְתַהֲיֶינָה לְחֲרָבָה לְשִׁמְמָה כְּיוֹם הַזֶּה. וְעַתָּה כֹּה-אָמַר ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְמָה אַתֶּם עֹשִׂים רָעָה גְדוֹלָה אֶל-נַפְשְׁתֶּכֶם לְהַכְרִית לָכֶם אִישׁ-וְאִשָּׁה עוֹלָל וַיִּנָּק מִתּוֹךְ יְהוּדָה לְבַלְתִּי הוֹתִיר לָכֶם שְׂאֵרִית. לְהַכְעִסְנִי בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיכֶם לְקַטֹּר לְאֵלֹהִים אֲחֵרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר-אַתֶּם בָּאִים לְגֹר שָׁם לְמַעַן הַכְרִית לָכֶם וּלְמַעַן הִיָּתְכֶם לְקָלָלָה וּלְחִרְפָּה בְּכָל גּוֹי הָאָרֶץ. הַשְׁכַּחְתֶּם אֶת-רְעוֹת אֲבֹתֵיכֶם וְאֶת-רְעוֹת מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת רְעוֹת נְשִׁיו וְאֶת רַעַתְכֶם וְאֶת רַעַת נְשִׁיכֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם. לֹא דָכְאוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא יֵרָאוּ וְלֹא-הִלְכוּ בְּתוֹרָתִי וּבְחֻקֹּתִי אֲשֶׁר-נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם וּלְפָנֵי אֲבֹתֵיכֶם. (שם מ"ד,

א'י')

לחירות. בזמן העבר היה אפשרויות לחטוא ולעיתיד זה כמו אדם שכבר עשה תשובה כזו גדולה שזה יהיה בכלל בלתי אפשרי אצלו, זה מופקע אצלו לגמרי שהוא יחטא. זו תהיה ברית חדשה "על לבם אכתבה", היא תהיה חקוקה בהם.

נגמר הצום, גדליה

ומהבנה הענקית הזו תרשו לי לחזור בסיום לאנקדוטה הקטנה שבה פתחנו, כי זה כל כך עמוק אצלי. לא הבאתי את זה בשביל לקטר חלילה, את גדליה מצ'רלי וחצי. זה באמת שטויות, אבל מי היו השחקים בסרט? היו אלו יהודה ברקן וזאב רווח, שניהם כבר ז"ל - ושניהם עשו תשובה, כל אחד בדרכו. שני מודלים לעשרת ימי תשובה. יהודה ברקן הוסיף את האות א' לשם משפחתו, בארקן, 'כי הכל זה אלופו של עולם', וכששאלו אותו אם הוא חזר בתשובה הוא אמר - "חזרתי בתשובה". לך אלי תשוקתי.

ואילו זאב רווח, לא חזר באותה תשובה אמנם אבל הסיפורים הכי מרגשים שלו היו על השמחה האדירה שהיתה לו לשבת יחד עם בנותיו שחזרו בתשובה ונכדיו שגדלו בבני תורה, ללכת איתם לתפילות ולהיות איתם. בטח בשמי רום מעבירים שם על צום גדליה, רק כדי להרגיע אותנו שגם גדליה מצ'רלי וחצי זו רק טעות אופטית. הלחץ מובן, אבל כל עם ישראל בדרך לשם - "הנה ימים באים נאם ה' וזכרתי להם ברית חדשה על לבם אכתבנה, ולא ילמדו איש את רעהו". זו באמת התחושה היום - לא רוצים ללמוד את זה מאף אחד אלא רוצים להרגיש את זה מבפנים, "כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם".

שזכר לתשובה שלמה ולגאולה שלמה תכף ומיד ממש עלינו ועל כל ישראל.

"ונשבע לחם ונהיה טובים" בזכות עבודת האלילים ל"ע, ואילו אנו פה, בליל ראש השנה ובליל יום הכיפורים מול הארון הפתוח בתפילת הפרנסה, עומדים ואומרים "ונשבע לחם ונהיה טובים". וזה פלאי פלאות שאנחנו אומרים את התפילה הזו בעשרת ימי תשובה.

תכרות לה ברית חדשה

רבתי, אנחנו תופסים מהו צום גדליה? זה לא רק מותו של גדליה, "קשה מיתת צדיקים לפני ה' אלו קינו כשריפת בית אלו קינו", זה לא רק מות שארית הפליטה וסוף החורבן, אלא זהו הניתוח מהו ה-"אין עוד מלבדו" שלנו. צום גדליה איננו רק אבדן התקווה שהיתה בעקבות שארית הפליטה ודלת הארץ שקיבלו רשות להיות שם, אלא הוא אובדן התקווה שבאה אחרי שכבר היינו עוד יותר נמוך, שארית של שארית, וירמיהו נשבע לנו בשם ה' - אם רק תתבטלו לה' ותקבלו את מלכותו - "ניחמתי אל המקום הזה". זה לא ייאמן.

ואלו היו תפילות עשרת ימי תשובה ואלו היו עשרת הימים. איזה מבחן עצום. מבחן שאז נגמר לא טוב אבל היה זה ירמיהו הנביא ולא אחר שמבטיח לנו - "הנה ימים באים נאם ה'".

זוכרים את תפילת כהן גדול ביום הכיפורים? יש שם כמה פיוטים שאת אחד מהן רובנו שרים היום, שיר כל כך יפה -

תתן אחרית לעמך / תשיב מקדש לתוכנו (פיוט ארץ ישראלי קדום)

וכשמגיעים לאות כ' כתוב -

תכרת לה ברית חדשה.

מאיפה בא הביטוי הזה? זה ביטוי מבהיל שיכול לעשות לנו אסוציאציות לא חיוביות חלילה. הנה המקור -

הנה ימים באים נאם ה' וזכרתי את-ברית ישראל ואת-ברית יהודה ברית חדשה. (ירמיהו ל"א, ל')

זה עומק יום הכיפורים. זה היובל בו יוצאים לחירות. מה זה ברית חדשה? הנוצרים הסבירו שזה תורה חדשה או עם חדש. בואו נראה מה אומר הנביא -

לא כברית אשר כרתתי את-אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים אשר-המה הפרו את-בריתי ואנכי בעלתי בם נאם ה'. (שם ל"א)

"הברית אשר כרתתי את אבותם" היא הברית של הר סיני. ביום הכיפורים אנחנו מקבלים את הלוחות השניים.

כי זאת הברית אשר אכרת את-ברית ישראל אחרי הימים ההם נאם ה' נתתי את-תורתך בקרבם ועל-לבם אכתבנה והייתי להם לאלהים והמה יהיו-לי לעם. ולא ילמדו עוד איש את-רעהו ואיש את-אחיו לאמר דעו את-ה' כי-כולם ידעו אותי למקטנם ועד-גדולם נאם ה' כי אסלח לעונם ולחטאתם לא אזכר-עוד. (שם ל"ב-ג')

זה אותו ירמיהו!

המלבי"ם אומר שמעמד הר סיני נקרא הברית הישנה כי אם חלילה היינו חוטאים היא היתה יכולה להיות מופרת, אמנם רק באופן זמני, אבל מופרת, ואילו הברית החדשה נקראת "חדשה" מפני שהיא מתארת אדם חדש - אתם באמת תצאו

השיעור מוקדש
לזכות עם ישראל, להחלפת ושמירת חיילי צה"ל, לשלום כל
חיותם וחאלמנות,
לע"נ כל הנפלים על קידוש ח' בארבעי חמלחמה ולע"נ
רחל שילוח בת מסעודת חגריט, עמרם בן איידח חיה, פיבי בת עליזה,
חן בת אלכסנדר שלמה, מאיר בן רחמים ז"ל
ולהבדיל לרפואת כל הפצועים והחולים ובתוספת
פאצי פרוחז בת אסתר, חודיה בת אריזת, אריז בת אלי,
אלימלך מלך בן ציפורה, שרה בת רחל, ברוך בן בלה, אליעזר בן
בתיה, ליאור בת חת.
וליוווג חנוך בן ליעל רחל בת אריאל אסתר.
להקדשת שיעורים ניתן לפנות בחודרת האססאף לעמנואל - 054-7500516